

Derzhanski. *Integrating the Polish language into the MULTEXT-East family: morphosyntactic specifications, converter, lexicon and corpus.* / *Proceedings of Research Infrastructure for Digital Lexicography: MONDILEX Fifth Open Workshop, October 14, 2009, Ljubljana, Slovenia.* – Ljubljana – 2009. 7. Kotsyba, Natalia, Olha Shypnivska and Magdalena Turska. *Linguistic principles of organizing a common morphological tagset for PolUKR (Polish-Ukrainian Parallel Corpus).* / *Proceedings of the international conference "Intelligent Information Systems, 16–18 June 2008, Zakopane, Poland".* – Warsaw – 2008. 8. *MULTEXT-East Morphosyntactic Specifications, Version 4. Ukrainian Specifications.* / <http://nl.ijs.si/ME/V4/msd/html/msd-uk.html> 9. *PolUKR (Polish-Ukrainian Parallel Corpus)* / <http://www.domeczek.pl/~polukr/index.php?option=welcome> 10. Демська-Кульчицька О. *Основи національного корпусу української мови.* – К., 2005. 11. Демська О. *Текстовий корпус: ідея іншої форми.* – К.: ВПЦ НАУКМА, 2011. – 282 р. 12. *Корпус української мови.* / <http://tova.info> 13. Коциба Н. *Морфосинтаксичне тагування польсько-українського паралельного корпусу (PolUKR)* / *Proceedings of the International Conference "MegaLing'2008. Horizons of Applied Linguistics and Linguistic Technologies"* Parthenit – Crimea, Ukraine, 20–27 September 2008 – Kyiv – 2009. 14. Перебийніс, Валентина і Тетяна Бобкова. *Історія лабораторії комп'ютерної лінгвістики КНЛУ. Комп'ютерна лінгвістика: сучасне та майбутнє. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* – К.: КНЛУ, 2012. – 52 с. 15. Широков В.А та ін. *Корпусна лінгвістика.* – К.: Довіра. 2005.

УДК 658.012.011.56

О.П. Левченко, І.М. Кульчицький

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра прикладної лінгвістики

ТЕХНОЛОГІЯ ПЕРЕТВОРЕННЯ П'ЯТИМОВНОГО СЛОВНИКА ПОРІВНЯНЬ В ЕЛЕКТРОННУ ФОРМУ

© Левченко О.П., Кульчицький І.М., 2013

Проаналізовано структуру українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польського словника порівнянь та запропоновано технологію його перетворення із паперової у електронну форму.

Ключові слова: лексикографія, словник, порівняння, електронний словник, інформаційно-структурна модель, інформаційна система, база даних.

In this article the structure of Ukrainian-Russian-Belarusian-Polish dictionary of comparisons was analyzed and the technology of its transformation from paper into electronic form was proposed.

Key words: lexicography, dictionary, comparisons, electronic dictionary, information and structural model, information system, database.

Вступ

Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» до однієї з основних стратегічних цілей розвитку інформаційного суспільства в Україні зараховує збереження культурної спадщини України [22, р. I, п. 1]. З цією метою, серед іншого, в законі передбачено [22, р. III, пп. 4, 10] формування відповідних інформаційно-бібліотечних та інформаційно-пошукових систем з історії, культури, народної творчості, сучасного мистецтва України тощо.

З іншого боку, сучасний стан розвитку української лексикографії актуалізував такі проблеми, як оновлення фундаментальних лексиконів, необхідність переведення лексикографічної спадщини людства в цифрову форму та застосування словників у формуванні лінгвістичних компонент

концептографічних систем експлікації знань [12, 3]. Особливо важливою для України є друга проблема, вирішення якої дасть змогу запровадити в широкий науковий обіг максимальну кількість інформації з репертуару виданих у книжковій формі лексикографічних праць. До таких праць належить українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь [11].

Постановка проблеми

Електронні словники за однією з типологічних схем [10, 141] (словники, записані за допомогою електронних пристроїв на електронних носіях інформації) групують за низкою ознак, серед яких «засіб використання» та «спосіб доступу». За першою ознакою словники ділять на комп'ютерні (записані та відтворювані на персональному або портативному комп'ютері); кишенькові (записані на кишенькових електронних пристроях, наприклад кишенькові перекладачі); мобільні (записані в мобільних телефонах). За другою ознакою виділяють стаціонарні (встановлені на жорсткому диску комп'ютера); переносні (записані на компакт-дисках із доступом тільки за наявності в дисководі) та он-лайн – розміщені на комп'ютері-сервері в мережі й доступні її засобами, наприклад, Інтернет. Такі словники розраховані на широке коло споживачів, що зумовлює склад їхньої інформаційної бази, критерії пошуку та структуру відповіді на пошукові запити.

Електронні словники за характеристиками повністю відповідають поняттю інформаційних систем довідкового типу, тому під час перетворення словника з паперової в електронну форму необхідно використовувати ті самі підходи, що і під час проектування інформаційних систем. Отже, розробляючи технологію перетворення п'ятимовного словника порівнянь в електронну форму, необхідно розв'язати низку задач, серед яких аналіз структури паперового варіанта словника та визначення його структуротвірних частин; визначення внутрішніх зв'язків словника; побудова його інформаційно-структурної моделі та розроблення технології перетворення його з паперової в електронну форму.

Вищезазначені чинники визначають **актуальність** цього дослідження, **мета** якого – запропонувати технологію перетворення українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польського словника з паперової в електронну форму на основі аналізу його структури та побудови відповідної інформаційно-структурної моделі.

Лексикографічна фіксація порівнянь

У паперовій версії українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польського словника порівнянь здійснено спробу зіставно описати фрагмент мовних картин світу, пов'язаний із вербалізацією низки саме ознак (атрибутні порівняння).

Принципи добирання матеріалу опрацьовано з огляду на аналіз наявного фразеографічного доробку низки авторів. Першим словником українських стійких порівнянь є праця І. Гурина [19] (2424 вислови). На думку О. Юрченка та А. Івченка, «І. Гурин включив у свою збірку “постійних народних порівнянь” багато, сказати б, “непорівнянь” типу: Буде погода, як потече із неба вода. Гірша відьма вчена, як родима; Добре слово краще, ніж готові гроші; Дурна, аж носом баньки дме; Дурне, аж очі йому рогом лізуть; Лід кріпкий, хоч гармати коти» [27, с. 5, 6]. Словник О. Юрченка та А. Івченка [27] також фіксує стійкі порівняння. Його створено на інших засадах: укладаючи словник, автори опрацювали велику кількість лексикографічних джерел, однак, як зазначено у передмові, «основний метод накопичення матеріалу для цього словника – безпосереднє опитування різних за віком і за видом занять жителів сіл та міст під час експедицій, а також опитування та анкетування студентів (особливо заочної форми навчання) та учнівської молоді, збір відповідей на питальники, розіслані в різні регіони» [27, с. 6]. На нашу думку, саме в застосуванні методу анкетування полягає цінність нагромадженого матеріалу.

Низку стійких порівнянь, вилучених із літературних пам'яток, подано у збірці М. Пазяка [24]. Стійким порівнянням у говірках присвячено праці В. Чабаненка [16] та Г. Доброльожі [3].

Первістком української електронної лексикографії стійких порівнянь є «Електронний словник порівнянь» [5], який «започатковує укладання електронних словників порівнянь у художньому мовленні». Цей словник укладено на основі бази даних порівнянь Юрія Андруховича та Оксани

Забужко; на цей масив текстів припало 508 іменних порівнянь (таких, де порівнюються предмети і явища, а не дії).

Вагомими в цій галузі є здобутки російських лексикографів [8; 20; 17; 15; 2; 7, 21 тощо].

В. Огольцев зазначає, що «Словарь устойчивых сравнений русского языка (синоним-антонимический)» [20] (2000 стійких порівнянь) – нормативний, він не містить «використовуваних у літературних творах численних трансформацій стійких порівнянь. За межами словника залишаються й порівняння-штампи, які, на відміну від стійких порівнянь, позбавлені загальнонародної, мовної відтворюваності й обмежені у своєму використанні вузькою сферою літературно-художнього мовлення: словно вылитый из бронзы (чугуна, серебра, золота), точно вырезанный из слоновой кости (картона, жести, бумаги)...» [20, с. 6, 7].

Досягненням російської лексикографії є словник стійких порівнянь В. Мокієнка та Т. Нікітіної (11 тис. одиниць) [13]. Укладачі згаданої фразеографічної праці мали на меті якнайповніше відобразити все розмаїття порівнянь «у часі і просторі», супроводжуючи подані одиниці деталізованою системою позначок [13, с. 7].

Словник К. Горбачевича побудовано здебільшого за абеткою об'єктів порівняння [2]. У межах словникової статті порівняння подано за іншим принципом: спочатку наведено найуживаніші, стилістично нейтральні слова, потім марковані (застарілі, поетичні, народно-поетичні тощо) і, нарешті, індивідуально-авторські порівняння. Містить словник історико-етимологічні коментарі.

Є. В. Іванцова створила «Идиолектный словарь сравнений сибирского старожила» [7]. Як зазначають дослідники, ця праця – перша спроба укласти ідіолектний словник порівнянь у російській лексикографії. «Джерелом Словника послуговували записи мовлення В. П. Вершиніної, мешканки с. Вершиніно Томської області, яке вивчали діалектологи Томського держуніверситету упродовж чверті століття (1981–2004 рр.). Словник містить 1744 порівняння, зафіксовані у 2599 прикладах. Серед них загальноросійські.., і діалектні.., й індивідуальні, створені самим інформантом» [26].

Білоруське словникарство представлено словником Ф. Янковського «Беларускія народныя параўнанні: кароткі слоўнік» (1973) [28]. Нещодавно фразеографію поповнив «Слоўнік беларускіх народных параўнанняў», укладачі Т. Валодзіна та Л. Салавей [1]. Як зазначають укладачі, цей словник – досвід найповнішої збірки сталих білоруських народних порівнянь. У цьому словнику вміщено понад 8 тис. порівняльних висловів різного типу, супроводжених лінгвокультурологічними коментарями.

Болгарська фразеографія порівнянь представлена словником В. С. Кювлієвої-Мишайкової [9], у якому зафіксовано близько 1500 одиниць.

У словнику стійких порівнянь польської мови М. Банька вміщено понад 2000 одиниць [29]. Джерелом матеріалу для цього словника, як зазначає укладач, стали не лише інші словники, але й комп'ютерний Korpus Języka Polskiego PWN, що дало змогу окреслити значення одиниць, сфери вживання, визначити частотність (саме за частотністю розташовано порівняння всередині словникової статті) [29, с. 7]. Ця лексикографічна праця цікава докладним опрацюванням матеріалу, оскільки М. Банько супроводжує низку порівнянь етимологічною інформацією.

Авторський колектив під керівництвом Ж. Фінк уклав словник слов'янської порівняльної фразеології, у якому вихідною мовою є хорватська, а цільовими – словенська, македонська, болгарська, українська, російська, польська, чеська та словацька мови («Hrvatsko-slavenski rječnik porogledbenih frazema», 2006) [25]. У словнику вміщено 540 «порівняльних фразеологізмів» із порівняльними сполучниками, які розташовано за абеткою стрижневих слів. У деяких випадках тлумачення значення доповнено чи ситуативною характеристикою і/або контекстним вживанням заголовкової одиниці, чи уточненням і/або звуженням значення. Окрім того, запропоновано ілюстративний матеріал (цитати з художніх творів сучасних хорватських письменників, з періодичних видань, міжнародної пошукової мережі Інтернет, а у випадках, коли неможливо було підтвердити фразеологізм у зазначених джерелах, ілюстрації склав автор хорватської частини словника).

У передмові до «Большого словаря русских поговорок» В. Мокієнка зазначає, що укладачі цього словника намагалися «дати максимально повний перелік російської національної ідіоматики

в усіх її функціонально-стилістичних сферах – літературній, публіцистичній, діалектній, розмовнопросторічній, субстандартній і професійній. Власне, і тут ми багато в чому слідували максималістському принципові В. І. Даля, який наші дні лексикографічно обґрунтував Б. О. Ларін, що створив концепцію словників повного типу... Такий підхід, що впливає з традицій європейської лексикографії, є продуктивним вже тому, що дає змогу лексикографічно представити ту чи іншу частину національної мови як відносно повну систему. На матеріалі російських приказок таку спробу і зроблено в цьому Словнику» [14]. Під час опрацювання засад створення паперової версії «Українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польського словника порівнянь», зокрема принципів добирання матеріалу, зусилля власне було спрямовано на максимально вичерпне відтворення певного фрагмента мовних феноменів – атрибутних порівнянь.

Погоджуючись з А. Долговою («Якщо автор словника чітко не розмежує стійкі й оказійні порівняльні звороти, то такий словник, що містить широкий прошарок зворотів мови й мовлення, створює національно-специфічну картину мови та дає широке й детальне уявлення про образний потенціал порівнянь у мовній практиці мовця» [4]), зазначимо, що залучення до словника і сталих, й оказійних одиниць не дає підстав до їх нерозрізнення у фразеографічній праці (для цього існує система стилістичних позначок у словнику). Наявність сучасних технічних засобів дає змогу відтворювати «синхронну динаміку» стану мови, «утілений потенціал». Особливо цікавим щодо «потенціалу» порівнянь є фіксація трансформацій стійких одиниць. Цікавим є з цього приводу підхід В. Мокієнка, який зазначає, що показником переважно мовленнєвого узусу приказок є їх активне варіювання, через що строге розмежування сталих висловів та несталих достатньо умовне [14, с. 6].

Перетворення п'ятимовного словника порівнянь з паперової в електронну форму

Електронну форму вищезгаданого словника порівнянь розглядатимемо як інформаційно-довідкову систему. Для такого перетворення з паперової форми проаналізуємо його внутрішню структуру. Макрорівень словника подано на рис. 1.

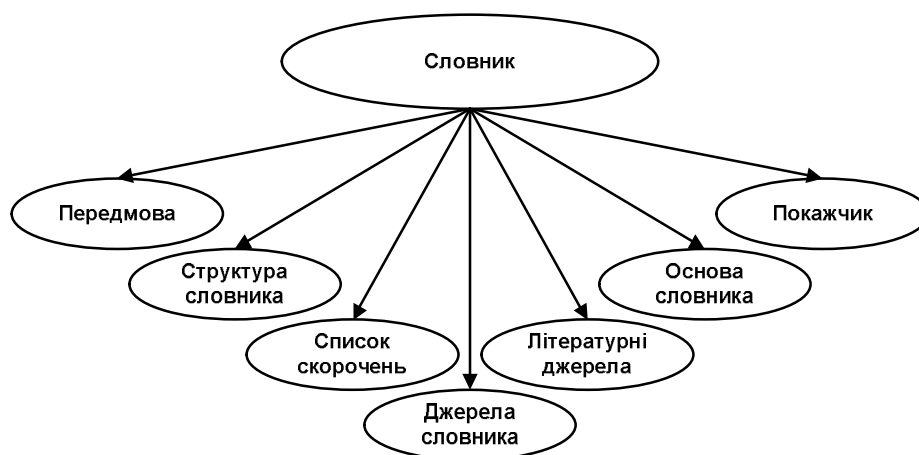

Рис. 1. Макроструктура п'ятимовного словника порівнянь

В електронній версії словника на макрорівні, на нашу думку, належить зробити таке:

- передмову перетворити на збірку аналітичних матеріалів, які стосуються функціонування порівнянь у мові;
- опис структури словника, список скорочень, джерела словника та літературні джерела перетворити на елементи довідки про систему;
- основу словника подати у вигляді лексикографічної бази даних, відобразивши структурні зв'язки медіо- та макрорівня;
- показники не зберігати взагалі, а генерувати їх за необхідності відповідними запитам.

Для виявлення структури та зв'язків медіо- та макрорівня розглянемо нижчеподану сукупність статей словника.

укр. БРУДНИЙ (ВИМАЩЕНИЙ, ГРЯЗНИЙ, ЗАБРЬОХАНИЙ, ЗАКУРЕНИЙ, ЗАМАЩЕНИЙ, ЗАМУРЗАНИЙ, ЗАТАЛАПАНИЙ, ЗАТЕЛЕПАНИЙ) – рос. ГРЯЗНЫЙ – біл. БРУДНЫ – бол. ЗАЦАПАН (МРЪСЕН) – пол. BRUDNY (UMAZANY, UMORUSANY, ZBRUDZONY)

укр. БРУДНИЙ МОВ КОЧЕРГА; БРУДНИЙ НАЧЕ ДНО ПОМИЙНОГО ВІДРА; ЗАМАЩЕНИЙ ЯК СМОЛЮХ; ЯК МАЗНИЦЯ (МАЗНИЧКА) – рос. ГРЯЗНЫЙ КАК ЗАТУЛА; ГРЯЗНЫЙ КАК МУСОРНЫЕ ЯМЫ; ГРЯЗНЫЙ КАК ЧУГУН [‘дуже брудний (про предмет)’] – біл. БРУДНЫ ЯК ПАРАВОЗ – пол. BRUDNE JAK CZARNA OPONA; BRUDNA JAK ŚCIERKA ‘дуже брудний’

укр. інд.-авт. «По хаті веітався брудний, мов кочерга, слуга» (А. Чайковский); інд.-авт. «Семпльованийі і Малаялам, Сем(пл) і Павук, Бівіс і Батгед з претензіями на IQ вище 150, два вар’яти, два збоченці, <...> два розбецєні підлітки з язиками брудними, наче дно помийного відра» (Л. Дереш); діал. замащений як смолюх [Фр, т. 3, с. 176]{Укр. діал. СМОЛЮХ – ОБСМАЛЕНИЙ ФАРТУХ СМОЛЯРА АБО КОВАЛЯ [Фр, т. 3, с. 176]}; як мазниця (мазничка) [СФУМ-2008, с. 363]; «Нащо мені та ягниця, Що ти сама як мазниця, А я візьму в одній льолі, Аби мені до любові!» (народна пісня «Ой ти, гарний Семене») – рос. діал. грязный как затула [СППП, с. 95]; грязный как мусорная яма [Горб, с. 61]; інд.-авт. «Тогда в бухте стояли старинные броненосцы без брони, красные от ржавчины и грязные, как мусорные ямы» (К. Паустовський); діал. грязный как чугун [СППП, с. 121] – біл. інд.-авт. «Гэта быў горад, брудны як паравоз. Ён зрабіў яго прыгожым, харошым» (<n-europe.eu/.../issledovaniya_gorodov_bearusi_vozmozhny_li_bearusskie_chemberleny>) – пол. інд.-авт. «Ściany dymne i brudne jak czarna opona, A z przodu rzeźba sterczy jak cyces na czole» (А. Міцкевич); brudna jak ścierka [NKPP, т. 1, с. 203]; «Stanowczo woli być żółta jak cytryna niż brudna jak ścierka!» (<pl.wikisource.org/wiki/Jędza>).

укр. БРУДНИЙ ЯК ДЕХТЯР; БРУДНИЙ ЯК ШАХТАР; ЗАКУРЕНИЙ ЯК КОМИНЯР; МОВ ОПУДАЛО – рос. ГРЯЗНЫЙ КАК КОЧЕГАР; ГРЯЗНЫЙ КАК МАЗЕПА; ГРЯЗНЫЙ КАК ТРУБОЧИСТ; ГРЯЗНЫЙ КАК ЧУМИЧКА – бол. ЗАЦАПАН КАТО ТРЪБОЧИСТ; МРЪСЕН КАТО ЦИГАНИН – пол. BRUDNY JAK SZWED; UMAZANY (ZBRUDZONY) JAK MAZERA; UMORUSANY JAK KOMINIARZ ‘дуже брудний’

укр. діал. «Зато пішла така приповідка “брудний, як дехтяр”» (С. Мадзелян); інд.-авт. «Такий же кацапомовний і брудний, як шахтар, і такий же тупий і смердючий як немита корова» (<vlasti.net/index.php>); діал. «...Закурений як коминяр комбайніста на перекір дійсности сьпіват: овес, овес, овес зелений, хто тя буде овес косив, як я буду шаблю носив» (С. Мадзелян); діал. мов опудало [СНП, с. 107] – рос. грязный как кочегар [Ог, с. 287]; «В общем, как мне рассказывал Виталий, ехал некто очень грязный, как кочегар, на дрaном лязгающем велосипеде, ну и получил слово вдогонку» (<turizm.lib.ru/f/feja_l/talk.shtml>); діал. грязный как мазєпа [СППП, с. 104]{Рос. діал. МАЗЕПА – БРУДНУЛЯ [СППП, с. 104]}; діал. <грязный> как побираецка [СППП, с. 111] {Рос. діал. ПОБИРАЩЕНКА – ЖЕБРАЧКА [СППП, с. 111]}; грязный как трубочист [Горб, с. 61]; «Оказавшись на воле, ободранный, грязный, как трубочист, но невероятно счастливый парень бросил целовать своих спасителей» (<eg.ru/publication.mhtml>); грязный как чумичка [Ог, с. 764]; «Мама мне в детстве говорила: "Опять ты вся грязная, как чумичка!"» (<speakrus.ru/44/f4456.htm>) – бол. інд.-авт. «Ето го и Хавър, заимен, зацпан със сажоди, като тръбочист» (А. Константинов); «Еми циганите са... си цигани. То затва казват... "Крадлив като циганин", "Мръсен като циганин", "Тъп като циганин"» (<bgns.net/site/index.php>) – пол. заст. brudny jak Szwed [NKPP, т. 3, с. 418]; заст. umazany (zbrudzony) jak Mazera [Wóyc, т. 2, с. 95]; umorusany jak kominiarz [SP, с. 172]; «Przychodziłem z boiska "umorusany" jak kominiarz» (<www.koronakielce.net/article/wywiad_kozubek>).

Вислів пол. UMAZANY (ZBRUDZONY) JAK MAZERA, ймовірно, с’ягає народних оповідань про любовні пригоди Мазєпи [NKPP, т. 2, с. 418].

укр. БРУДНИЙ ЯК ДІДЬКО; БРУДНИЙ ЯК ЧОРТ; ГРЯЗНИЙ ЯК ЧОРТ; ГРЯЗНИЙ ЯК САТАНА; ЗАМУРЗАНИЙ ЯК МАРАСУДА; ЗАТАЛАПАНИЙ ЯК ДІДЬКО; ЗАТЕЛЕПАНИЙ ЯК ХОЛЕРА; ЯК <ТА> МАРА (МАРЮКА) – рос. ГРЯЗНЫЙ КАК БЕС; ГРЯЗНЫЙ КАК ВЕДЬМА; ГРЯЗНЫЙ КАК ЧЁРТ; <МУРЗАТЫЙ, ГРЯЗНЫЙ> КАК ЧЁРТ ИЗ БОЛОТА ВЫЛЕЗШИ – біл. БРУДНЫ ЯК ЧОРТ – пол. BRUDNY JAK NIEBOSKIE STWORZENIE ‘дуже брудний’

укр. «Та ходив брудний, як дідько, І обдертий, як жебрак: Сорочище чорна, груба, Ледве руб держиться руба, А штаниці, мов райтак» (І. Франко); «Брудна, як чорти делегація, відправилася на пошуки магазина» (<travel.org.ua/water/index.php>); «Яка я рада була побачити сонечко! Повернулась додому брудна як чорт і голодна як звір» (<blog.gala.net/eternity/94407/>); діал. заталапаний як дідько [Фр, т. 1, с. 817]; діал. грязный, як чорт [Глин]; діал. грязный, як сатана [Глин]; діал. замурзаний, як марасуда [Глин]; «Інші тазди як тазди, а він такий зателепаний, як холера» (В. Стефанік); як <та> мара («Після гри він був як мара. Швидше б під дуи. Відпочити» (3 газети)) [СФУМ-2008, с. 367]; діал. як марюка [СНП, с. 89] – рос. діал. грязной как бес [СППП, с. 87]; грязный как ведьма [Горб, с. 61]; «В кочкарнике после дождей стояла вода; если обходить – заворачивать далеко, долго, и она не от ума поперла прямо, выше колен провалилась в холодную вязкую тряси́ну, едва ползком выбралась, грязная и мокрая, как ведьма, и вынуждена была все-таки повернуть» (В. Распутін); грязный как чёрт [Горб, с. 61]; «Только под утро явился весь в репьях, грязный как черт. Всех перебудил в доме, под дверью орал, чтоб его впустили» (С. Рожкова); діал. <мурзатый, грязный> как чёрт из болота вылезши [СППП, с. 121] – біл. «А што ж – аброслы, брудны, як чорт, гранаты, каска, карабін. Як жывая, стаіць у вачах – замурзаны тварык, плечы дрывжаць і падбародачак. А як глядзела яна!» (Я. Бриль) – пол. brudny, jak nieboskie stworzenie [SJP]; «A ja właśnie wróciłam z Mszy na cmentarzu, Casper za wszelką cenę próbował polazić po dziadkowym grobie wrócił brudny jak nieboskie stworzenie» (<www.nasz-bocian.pl/modules.php>).

«Коли болото – дідькова оселя, то сидячи в ній дідько мусить заталапатися по вуха» [Фр, т. 1, с. 817].

укр. БРУДНИЙ ЯК ЗЕМЛЯ – рос. ГРЯЗНЫЙ (ГРЯЗЕН) КАК ЗЕМЛЯ – пол. BRUDNY JAK ŚWIĘTA ZIEMIA ‘дуже брудний’

укр. інд.-авт. «Боже ж, мій Боже, – скрушино похитали головою мати, – ноги вибігало, руки осквернило та запаскудило, весь брудний, як земля» (М. Осадчий) – рос. «Я видел, что учителя, В отличие от деревенских, В одежде, грязной, как

земля, Не ходят» (<zhurnal.lib.ru/w/wencimerow_s_m/8888u.shtml>); «Зверев велик, как ветер, слаб, как тростник под ветром, грязен как земля, стихиев как весенний снег в горах, умён как малый ребенок, омерзительен как дебил, постоянный клиент дурдома» (К. Кузьминский, Г. Л. Ковальов) – **пол.** *brudny jak święta ziemia* [SP, с. 22]; «**Brudny jak święta ziemia oprzytomniałem i pod eskortą Stefana udałem się do domu**» (<www.gim3.tbq.net.pl/socratesnowy/200405/frazeologia/index.html>); «**Targaliśmy z piwnicy letnie opony i pojechaliśmy je zmienić. Samochód brudny jak święta ziemia, w środku tylko dziada brakowało (bo ja robiłam za babę)**» (<goodnews.blox.pl/2007/04/Letnie-opony.html>).

У порівнянні BRUDNY JAK ŚWIĘTA ZIEMIA йдеться про колір землі, а слово ŚWIĘTY ‘святий’ слугує для вираження ЕКСПРЕСІЇ, як у висловах ŚWIĘTA CIERPLIWOŚĆ, ŚWIĘTA RASJA, ŚWIĘTA PRAWDA І Т. ІН. [SP, с. 22].

укр. БРУДНИЙ (ГРЯЗНИЙ) ЯК СВИНЯ; ЯК СВИНЯ НЕСКРЕБЕНА – **рос.** ГРЯЗНЫЙ КАК СВИНЬЯ – **пол.** BRUDNY JAK ŚWINIA ‘дуже брудний’

укр. брудний, як свиня [ПазЛП, с. 88]; «Господи, як же він гляне у ті великі очі, він, червоний від крові, як тигр, і брудний, як свиня, іменно – “як свиня”» (Б. Лепкий); діал. *грязный, як свиня* [Глин]; діал. *як свиня нескребена* [ССНП, с. 133] – **рос.** *грязный как свинья* [Горб, с. 61]; «**Выбрался оттуда он грязный, как свинья, и почти сразу же рядом с ним остановился милиционерский “уазик”**» (Олексій Іванов, НКРЯ); «**Из всей сельской молодежи, панковал один лишь я, я носил портки из кожи и был грязный как свинья**» (<www.pofludi.com/index.php>) – **пол.** *brudny jak świnia* [SP, с. 22]; «**Przybyłem w stanie godnym pożałowania, brudny jak świnia. Teraz wiecie mi się bardzo dobrze, już cztery razy kapalem się w morzu**» (<www.da.frassati.omi.opoka.org.pl/pg-listy.html>); «**Fakt, gaźnik był brudny jak świnia, ale po jego wyczyszczeniu nic się kondycja Panonii nie poprawiła. Można wręcz powiedzieć, że było jeszcze gorzej**» (<www.panonar.riders.pl/klub/gazety/droga.html>).

Свиня «здавна поважалась в народі; згодом... стала нечистою твариною, оскільки асоціюється з брудом, болотом, всякою нечистю»; «у народній уяві тварина символізує нерозбірливість, а то й нерозум» [Жайв, с. 526]. Отже, свиня – це насамперед символ бруду, фізичного і морального: брудна, вперта, жадібна, нахабна, невдячна, непорядна, пихата, дурна тощо. Пияцтво асоціюється також із цією твариною (див. п’яний). В українській фразеологічній системі наявні численні ФО, що вербалізують уявлення про негарно вбрану людину: вирядилася як свиня в наритники; як свині в намісті; гарно як свині під лопухом; йде як до свині сідло [ССНП, с. 132]; як свиня в хомуті зі сл. виглядати [ФСУМ, с. 781].

укр. БРУДНИЙ ЯК ПОРОСЯТА; ВИМАЩЕНИЙ ЯК ПОРОСЯ – **рос.** ГРЯЗНЫЙ КАК ПОРОСЁНОК ‘дуже брудний, про дитину’

укр. «І коли ми нарешті вилзли з калабані, нещасні й брудні, як поросята (не ми, а сама грязь), вона й словом не згадала нам нашого до неї ставлення» (<iucoguitns.livejournal.com/4002.html?thread=9890>); *вимащений як порося* [ССНП, с. 120] – **рос.** *грязный как поросёнок* [Горб, с. 61]; *грязный как поросенок* [Ог, с. 493]; «**Мокрый весь, грязный, как поросенок. Да и бабушка мне потом всыпала ремнем. Серьезно влетело...**» (О. Сафонов).

укр. ЗАБРЬОХАНІЙ МОВ ТІЧКА ПСІВ ПІД ОСІНЬ; ПОТНИЙ ЯК БАРАН – **рос.** ГРЯЗЕН КАК ЖИВОТНОЕ; ГРЯЗНЫЙ КАК КОЗЁЛ; ГРЯЗНЫЙ КАК МЕДВЕДЮГА ‘дуже брудний, неохайний’

укр. інд.-авт. «Вони в грязі, **забрьохані, мов тічка псів під осінь**, бігли через якусь сонне село, що солодко спало ще свій раніший сон» (Г. Косинка); діал. *потний як баран* [ССНП, с. 12] – **рос.** «**Он был отвратителен и грязен, как животное, пресмыкался в грязи и пыли, как гад, и такая же темная и таинственная, как души животных, была его душа**» (Л. Андреев); *грязный как козёл* [БМС, с. 52]; «**Другие опровергают эту точку зрения, считая, что речь идет о признаках животных, перенесенных на людей: Колян был упрямый, как свинья, а Леха грязный, как козел**» (Бор Алекс); діал. *грязный как медведюга* [СПП, с. 105].

ВИМАЩЕНИЙ див. **БРУДНИЙ**

ГРЯЗНИЙ див. **БРУДНИЙ**

ЗАБРЬОХАНИЙ див. **БРУДНИЙ**

ЗАКУРЕНИЙ, ЗАМУРЗАНИЙ, ЗАТАЛАПАНИЙ, ЗАТЕЛЕПАНИЙ див. **БРУДНИЙ**

Медіорівень у словнику представлено посиланням «див.» на повну статтю домінанти синонімічного ряду тематичних слів, що творять реєстр словника (рис. 2). Відповідно при реєстровому слові повної статті ці синоніми подано в дужках.

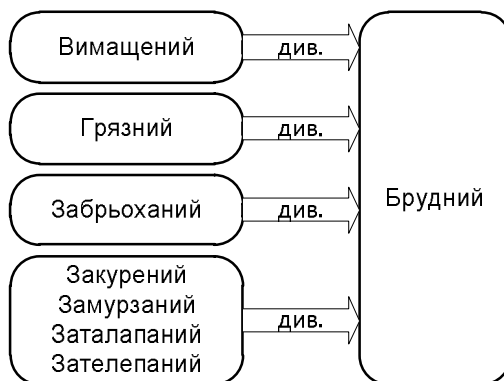

Рис 2. Медіорівень п’ятимовного словника порівнянь

На макрорівні стаття словника має ієрархічну структуру (рис. 3–8).

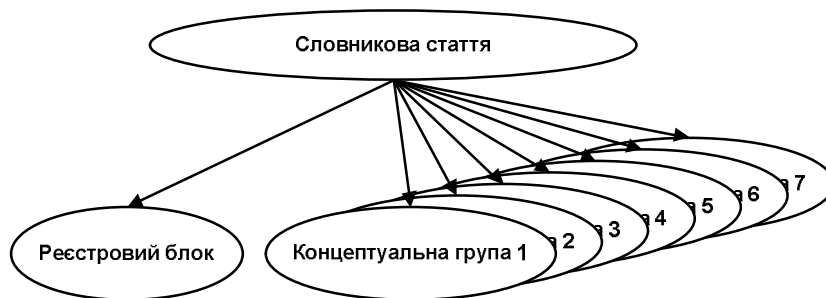

Рис. 3. Узагальнена структура статті п'ятимовного словника

На верхньому рівні (рис. 3) стаття містить реєстровий блок та ряд блоків, у яких порівняння об'єднані за належністю до певного концепту чи субконцепту.

Структура реєстрового блока подана на рис. 4, а концептуальної групи на рис. 5.

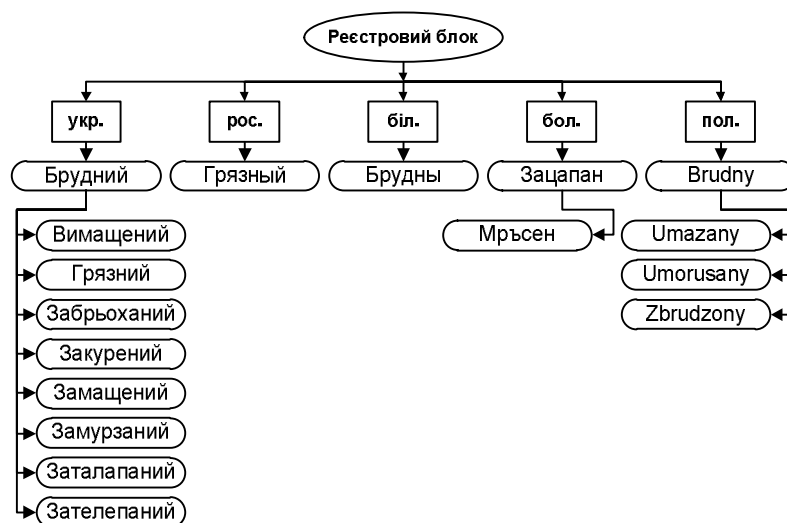

Рис. 4. Склад реєстрового блока статті п'ятимовного словника порівнянь

Основа реєстрового блока – тематичні слова українською мовою (**БРУДНИЙ**), біля яких, за необхідності, в дужках подано синоніми. Далі реєстровий блок містить тематичні відповідники та їх синоніми російською, білоруською, болгарською та польською мовами.

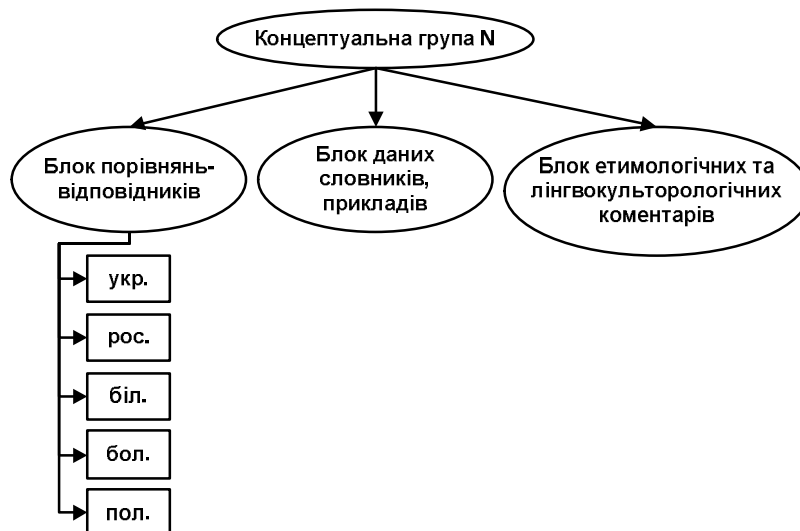

Рис. 5. Структура концептуальної групи статті п'ятимовного словника порівнянь

На початку концептуальної групи подано блок, що містить порівняння українською мовою та їхні відповідники російською, білоруською, болгарською та польською мовами. Далі йде блок із прикладами вжитку поданих порівнянь та їх відповідників всіма мовами та за необхідності блок етимологічних та лінгвокультурологічних коментарів (у поданому у статті прикладі їх виділено зменшеними великими буквами).

Структуру початкового блока концептуальної групи показано на рис. 6. Структурно він складається з підблоків, що містять порівняння-відповідники кожною із мов словника. Якщо це необхідно, то до кожного порівняння наводять уточнення його значення. У кінці блока подано загальне для всіх мов значення порівнянь цієї групи.

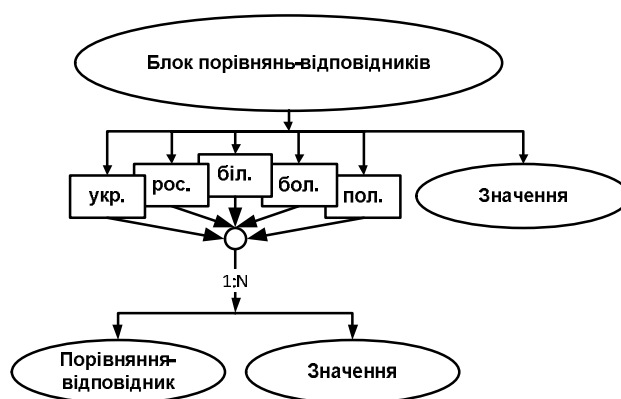

Рис. 6. Структура блока порівнянь-відповідників концептуальної групи статті словника

Структуру блока з даними зі словників та прикладами подано на рис. 7.

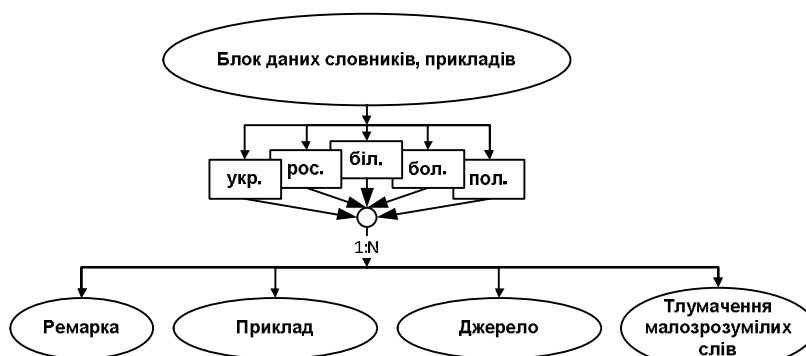

Рис. 7. Структура блока з даними зі словників та прикладами вжитку порівнянь

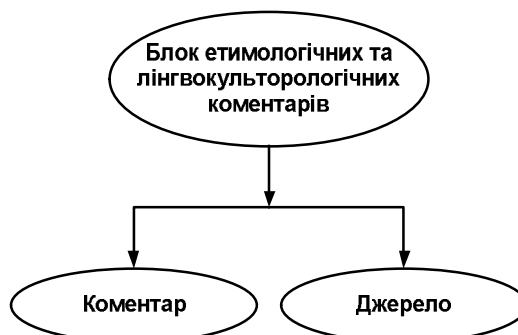

Рис. 8. Структура блока етимологічних та лінгвокультурологічних коментарів

Для всіх мов структура прикладів вживання однакова. Вона містить стилістичну ремарку, сам приклад вживання, джерело, звідки взято приклад, та тлумачення малозрозумілих слів. Ремарки та тлумачення малозрозумілих слів – не обов'язкові компоненти, які наявні у структурі статей у разі необхідності. Такими ж факультативними структурними елементами є етимологічні та лінгвокультурологічні коментарі, структура яких достатньо прозора (рис. 8): власне сам коментар та джерело, звідки його взято.

Висновки

В електронній формі українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь доцільно подати як інформаційно-довідкову систему, у якій основою буде лексикографічна база даних, що міститиме статті словника. Як додаткові елементи ця система міститиме аналітичні матеріали, що стосуються функціонування порівнянь у мові, бібліографію відповідних наукових та лексикографічних систем. У перспективі електронний варіант словника необхідно доповнити засобами редагування інформації та передбачити можливість розміщення його в інтернеті.

1. Валодзіна Т. Слоўнік беларускіх народных параўнанняў / Т. Валодзіна, Л. Салавей. – Менск : Беларуска навука, 2011. – 482 с. 2. Горбачевич К. С. Словарь сравнений и сравнительных оборотов в русском языке / К. С. Горбачевич – М.: ООО «Издательство АСТ»: ООО «Издательство Астрель»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 285 с. 3. Доброльожа Г. Красне слово – як золотий ключ: Постійні народні порівняння в говірках Середнього Полісся та суміжних територій / Г. Доброльожа. – Житомир: Волинь, 2003. – 160 с. 4. Долгова А. О. Способы представления устойчивых сравнений в словарях разных типов (в русской, английской и немецкой лексикографических традициях) / А. О. Долгова // Веснік БДУ. Серія 4: Філологія. Журналістика. Педагогіка. – 2005. – № 2. – С. 106–111. 5. Електронний словник порівнянь. – [Ел. ресурс]: <<http://www.tova.info/Page2.aspx?II=64>>. 6. Етимологічний словник української мови / [гол. ред. О. С. Мельничук]. – У 7 т. – К.: Наукова думка. – Т. 1. – 1982. – 631 с.; Т. 2. – 1985 – 570 с.; Т. 3. – 1989. – 549 с. 7. Иванцова Е. В. Идиолектный словарь сравнений сибирского старожила / Е. В. Иванцова. – Томск, 2005. – 162 с. 8. Кожевникова Н. А. Материалы к словарю метафор и сравнений русской литературы XIX–XX вв. / Кожевникова Н. А., Петрова З. Ю. – М.: Языки русской культуры, 2000. – 480 с. 9. Кювлиева-Мишайкова В. Устойчивите сравнения в българския език [Текст] / В. Кювлиева-Мишайкова / Ред. М. Иванова. – София : Изд-во Болгарской АН, 1986. – 276 с. 10. Кульчицький І. М. Деякі аспекти типології словників / І. Кульчицький, А. Костенко, Н. Осідач // Прикладна лінгвістика та лінгвістичні технології: MegaLing-2008: зб. наук. пр. / НАН України, Укр. мовно-інформ. фонд [та ін.]; редкол.: Ю. Д. Апресян [та ін.]. – К.: Довіра, 2009. – С. 135–145. 11. Левченко О. Українсько-російсько-білорусько-болгарсько-польський словник порівнянь / Олена Левченко. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011. – 748 с. 12. Лінгвістичні та технологічні основи тлумачної лексикографії / В. А. Широков, В. М. Білоноженко, О. В. Бугаков та ін. – К.: Довіра, 2010. – 295 с. 13. Мокиєнко В. М. Большой словарь русских народных сравнений / Мокиєнко В. М., Никитина Т. Г. – М.: ЗАО «ОЛМА Медиа Групп», 2008. – 800 с. 14. Мокиєнко В. М. Большой словарь русских поговорок / Мокиєнко В. М., Никитина Т. Г. – М.: Олма Медиа Групп, 2008. – 784 с. 15. Мокиєнко В. М. Словарь сравнений русского языка : 11000 слов / Мокиєнко В. М. – СПб.: Норинт, 2003. – 603 с. 16. Мудре слово: Прислів'я та приказки в говірках Нижньої Наддніпряниці / [зібрав і впорядкував В. Чабаненко]. – Запоріжжя: ЗДУ, 1992. – Вип. 2. – 169 с. 17. Назарян А. Г. Словарь устойчивых сравнений французского языка / Назарян А. Г. – М.: Издательство Российского университета дружбы народов, 2002. – 334 с. 18. Национальный корпус русского языка. – 2003–2006. – [Ел. ресурс]: <info@ruscorpora.ru>. 19. Образне слово. Постійні народні порівняння / [упоряд. І. Гурін]. – К.: Дніпро, 1974. – 238 с. 20. Огольцев В. М. Словарь устойчивых сравнений русского языка (синонимно-антонимический) / В. М. Огольцев. – М.: ООО «Русские словари»; «ООО Издательство Астрель»; ООО «Издательство АСТ», 2001. – 800 с. 21. Опыт словаря тропов Бродского / Полухина В. // Митин журнал. – 1995. – Вып. 52. – [Ел. ресурс]: <<http://www.vavilon.ru/metatext/mj52/poluhina.html>>. 22. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: закон України від 9 січня 2007 року

№ 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102. 23. Словарь псковских пословиц и поговорок / [сост. В. М. Мокиенко, Т. Г. Никитина]. – М.: Норинт, 2001. – 175 с. 24. Українські прислів'я, приказки та порівняння з літературних пам'яток / [упоряд. М. М. Пазяк]. – К.: Наукова думка, 2002. – 392 с. 25. Финк Ж. Опыт составления словаря славянской сравнительной фразеологии / Финк Ж. – [Ел. ресурс]: <www.russian.slavica.org/printout3627.html>. 26. Юрина Е. А. Книжный «урожай» на филфаке / Юрина Е. А. – [Ел. ресурс]: <http://www.altmater.tsu.ru/show_story.phtml?nom=2391&s=1953>. 27. Юрченко О. С. Передмова / Юрченко О. С., Івченко А. О. // Словник стійких народних порівнянь. – Х., 1993. – 176 с. 28. Янкоўскі Ф. М. Беларускія народныя параўнанні : кароткі слоўнік / Ф. М. Янкоўскі. – Мінск : Вышэйшая школа, 1973. – 237 с. 29. Ваńко М. Słownik porównań / М. Ваńко. – Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN, 2007. – 266 s.

УДК 004. 89

В.В. Литвин, А.Б. Демчук

Національний університет “Львівська політехніка”
кафедра інформаційних систем та мереж

ПІДХІД ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧІ ВИБОРУ ТИФЛОКОМЕНТАТОРА ОПИСУ СЮЖЕТУ ДЛЯ ЛЮДЕЙ З ВАДАМИ ЗОРУ

© Демчук А.Б., Литвин В.В., 2013

Розглянуто постановку задачі вибору тифлокоментатора опису сюжету серед множини можливих тифлокоментаторів. Наведено математичну модель такої задачі, розроблено підхід до її розв'язування.

Ключові слова: тифлокоментар, тифлокоментатор, фільми для незрячих, інформаційні технології, опис сюжету, відеоконтент.

The statement of problem of choosing of typhlocommentator is considered in this article, the description of the subject among the number of possible typhlocommentators. The mathematic model of such a task is given and an approach of solving it has been worked out.

Key words: typhlocomment, typhlocommentator, films for sightless, informational technologies, description of the subject, video content

Вступ

В Україні проживає близько 200 тисяч людей з вадами зору, з них близько 70 тисяч тотально незрячі. Загалом у світі близько 314 мільйонів людей що мають порушення зору, та 45 мільйонів тотально незрячих. Розвиток науки, комп'ютеризація суспільства, використання мультимедійних технологій створили умови для розроблення комп'ютерних систем комунікації людей з вадами зору. У наш час актуалізувалось питання пристосування і використання здобутків людства в адаптації до соціуму сліпих.

Один зі здобутків людства, значною мірою недоступний, і не зовсім зрозумілий для незрячої людини, – це відеоконтент – фільми, науково-популярні та пізнавальні програми. Зряча людина сприймає за допомогою очей близько 80 % інформації, яка подається у відеоконтенті. Людина ж, тотально незряча, може отримати лише близько 16 % інформації, яка надходить через слуховий орган.

Нині масові кінотеатри майже недоступні людям з обмеженим зором. Ось основні проблеми:

- віддаленість кінозалів від місця проживання, що у наших реаліях пересування для незрячих стає майже основною проблемою доступу до них без сторонньої допомоги;